

UNA RECENSÍO DEL SEGLE XI DE LES HOMILIES SOBRE LES EPÍSTOLES ESTIVALS DE L'HOMILIARI DIT DE *LUCULENTI(US)*, TESTIMONIADA EN ELS HOMILIARIS DE L'OFICI DEL MONESTIR DE SERRATEIX I DE LA CANÒNICA DE SOLSONA

per FRANCESC XAVIER ALTÉS I AGUILÓ

Tot i que amb els ulls de la mobilitat actual puguin semblar geogràficament pròxims entre si, el monestir benedictí de Santa Maria de Serrateix (Baix Berguedà) i la canònica de Santa Maria de Solsona (Solsonès: Ribera Salada) no tingueren, possiblement, gaire més en comú que llur naixença al segle x, la seva situació originària en el bisbat d'Urgell i —sense tenir-ne potser consciència— l'homiliari de l'ofici de tradició catalanonarbonesa.

A l'ombra d'aquest tipus d'homiliari litúrgic, l'homiliari carolingi dit de *Luculentius* o de *Luculenti*, possiblement escrit a Itàlia central en el trencall dels segles ix-x, obtingué a Catalunya una difusió que no té parió amb els altres homiliaris carolingis, que a partir de l'inici del segle x circularen per l'àrea de l'antiga província eclesiàstica de Narbona (Llenguadoc-Catalunya).¹ Ho testifica no solament l'antigor de la tradició codicològica,² sinó també la seva utilització en l'homiliari de l'ofici, i, especialment, en el caràcter d'homiliari litúrgic supletori que li assignà la praxi litúrgica a la Catalunya central.

L'homiliari estival de tipus catalanonarbonès manllevà a l'homiliari carolingi de *Luculentius*, o bé al de *Liverani*, les homilies evangèliques destinades al tercer nocturn de les matines dels diumenges de després

1. La qüestió sobre el nom ja fou plantejada per J. LEMARIÉ, «La collection carolingienne de *Luculentius* restituée par les deux codices Madrid, Real Academia de la Historia, Aemil. 17 et 21», *Sacris Erudiri*, 27 (1984), p. 239. H. MÜLLER, *Das «Luculentius»-Homiliar. Quellenkritische Untersuchungen mit Teiledition*, Viena, 1999, en els títols corrents de les pàgines de la seva edició la resol així: *Luculenti qui dicitur homilia*.
2. A. M. MUNDÓ, «Entorn de dos còdexs del segle Xè de Sant Cugat del Vallès», *Faventia*, 4 (1982), p. 7-21.

de Pentecosta. Aquesta utilització, associada a la d'altres textos peculiars, constitueix una característica de l'homiliari catalanonarbonès que ja assenyalà el reverend Raymond Étaix en l'edició de diversos homiliaris catalans,³ i que jo mateix he pogut confirmar i eixamplar.⁴

Una mostra de la circulació de l'homiliari de Luculentius és l'existència d'algunes recensions que en deriven. Fins ara només se'n coneixia una, que solament en conté les homilies evangèliques, representada en el còdex París, Biblioteca Nacional de França, ms. lat. 3829, copiat a la darrerria del segle XII i procedent, simptomàticament, de la catedral de Sant Nazari de Carcassona.⁵ En les pàgines que segueixen recuperaré i editaré per a l'estudi de la tradició de l'homiliari de Luculentius, i com ajut per a casos concrets de l'edició crítica d'algun passatge de les seves homilies⁶ —o si més no per a les utilíssimes col·leccions d'*initia*—, una recensió de Luculentius corresponent a una sèrie d'homilies sobre les epístoles del cicle dominical estival, que al segle XI ja havien estat incorporades a l'homiliari litúrgic catalanonarbonès emprat al monestir benedictí de Santa Maria de Serrateix i a la canònica de Santa Maria de Solsona.

A l'origen de la identificació certa d'aquesta nova recensió de l'homiliari de Luculentius hi ha un fragment d'homiliari de l'ofici que trobem conservat i ignot en el còdex del Llibre de Prima, conegut també per *Martirologi de Santa Maria de Serrateix*, del qual l'erudit pare Jaume Villanueva⁷ ja en donà notícies a principis del segle XIX, i que l'any 1920 fou adquirit per a la Biblioteca Reial de Copenhaguen,⁸ on té la signatura topològica Ny. Kgl. S. 1794 Fol. Efectivament, les guardes antigues d'aquest còdex (els actuals folis 1 i 228-229) conserven tres fulls, un xic retallats, procedents d'un homiliari de l'ofici diví copiat a la darrerria del segle XI, que han passat desapercebuts als estudiosos, possiblement per-

3. R. ÉTAIX, «Quelques homéliaires de la région catalane», *Recherches Augustiniennes*, vol. 16, París, 1981, p. 333-398; reproduït a R. ÉTAIX, *Homéliaires patristiques latins. Recueil d'études de manuscrits médiévaux*, París, 1994, p. 453-518.
4. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «El brevari del monestir de Santa Maria de Lagrassa, imprès l'any 1513, i els seu homiliaris catalanonarbonès», *Miscel·lània Litúrgica Catalana* vol. 8, Barcelona, 1997, p. 73-107; «Les "Homeliae Capitulares" del monestir de Sant Ponç de Tomeres i l'homiliari de l'ofici catalanonarbonès», *Miscel·lània Litúrgica Catalana* vol. 11, Barcelona, 2003, p. 131-157.
5. J. LEMARIÉ, «La collection carolingienne de Luculentius», p. 238. Vegeu-ne la descripció i els incipits de les homilies a *Bibliothèque Nationale. Catalogue général des manuscrits latins*, tom VII: (Nos 3776 à 3835). *Homéliaires*, París, 1988, p. 442-449.
6. Tal com amb la recensió del còdex París, Biblioteca Nacional de França, ms. lat. 3829, ho han fet J. LEMARIÉ, «La collection carolingienne de Luculentius», p. 306, i H. MÜLLER, *Das «Luculentius»-Homiliar*, p. 83 i s.
7. J. VILLANUEVA, *Viage literario a las Iglesias de España*, vol. 8: *Viage a las Iglesias de Vique y de Solsona. 1806-1807*, Valencia, 1821, p. 132 i 265-268.
8. Sobre la seva emigració de Serrateix i el seu pas per la prestigiosa llibreria antiquària de Ludwig Rosenthal, de la ciutat de Munic, vegeu F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «El leccionari i col·lectari santoral de Santa Maria de Serrateix (Solsona, Arxiu Diocesà)», *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, vol. 10, Barcelona, 2001, p. 212.

què no els esmenta la descripció que del còdex fa el catàleg de manuscrits llatins d'aquella biblioteca.⁹

Aquests no foren, tanmateix, els únics folis d'aquest homiliari, al qual li falten fulls, reutilitzats com a fulls de guarda. Efectivament, dos altres bifolis que en procedien ho foren també per a dotar de guardes un altre còdex d'aquell monestir, el leccionari i col·lectari santoral de Serrateix, manuscrit copiat durant el primer quart del segle XIII i que actualment es conserva a l'Arxiu Diocesà de Solsona.¹⁰ Hom els hi relligà en reenquadernar el volum a les darreries del segle XV; malauradament, però, més endavant en foren tallats, i ara només en resten uns minsos retalls testimonials, dels quals extraurem, però, alguna informació.

Tots aquests fragments i, particularment, els tres fulls, quasi sencers, supervivents en les guardes del Llibre de Prima del monestir de Serrateix pertanyien a un mateix homiliari de l'ofici diví, d'ús monacal, copiat a la darrerria del segle XI, que assignava a les matines dels diumenges de després de Pentecosta sengles homilies sobre l'epístola i sobre l'evangeli del diumenge corresponent; les primeres, manllevades a la recensió de Luculentius; les evangèliques, a l'homiliari Liverani francocatalà. Aquest conjunt, caracteritzat per la versió de les seves homilies sobre les epístoles dominicals, reflecteix la versió estival de l'homiliari catalanonarbonès que es retroba en l'homiliari del breviari medieval de la canònica de Santa Maria de Solsona, que ens tramet aquesta doble sèrie completa d'aquestes homilies a través de la seva edició estampada l'any 1514. En definitiva, doncs, ens trobem amb un homiliari estival pertanyent a la branca de l'homiliari catalanonarbonès que utilitza la recensió francocatalana de l'homiliari de Liverani,¹¹ però que ha estat complementat amb una sèrie factícia d'homilies sobre les epístoles.

Més enllà de la influència genèrica exercida per alguns homiliaris carolingis, una explicació tipològica i alhora geogràfica de la presència d'aquestes homilies per a les epístoles en els homiliaris de Serrateix i de Solsona, cal cercar-la, segurament, en un fenomen de mimetisme o bé de singularització respecte d'alguns homiliaris del mateix tipus catalanonarbonès que utilitzaven en la part estival l'homiliari de Luculentius i n'havien adoptat l'homilia sobre l'epístola,¹² tal com es palesa en nombrosos testimonis codicològics de la Catalunya central i es reflecteix encara en l'edició del breviari del bisbat de Vic impresa l'any 1557.¹³

9. E. JØRGENSEN, *Catalogus codicum latinorum medii aevi Bibliothecae Regiae Hafniensis*, Hafniae, 1926, p. 238-239.

10. Editat per F. X. ALTÉS i AGUILÓ, «El leccionari i col·lectari santoral de Santa Maria de Serrateix», p. 211-293.

11. Pel que fa a Serrateix, ja s'entreveu a través del leccionari santoral (F. X. ALTÉS i AGUILÓ, «El leccionari i col·lectari santoral de Santa Maria de Serrateix», p. 216-219).

12. Vegeu aquesta doble sèrie a J. LEMARIÉ, «La collection carolingienne de Luculentius», p. 221-371.

13. [*Breviarium Vicense*], Lió, 1557, f. 252-270.

REPERTORI DESCRIPTIU DELS TESTIMONIS IDENTIFICATS

1. *Les guardes del Llibre de Prima del monestir de Serrateix*

Com ja ha estat indicat, els antics fulls de guarda del Llibre de Prima de Serrateix, que ara són computats com a folis 1 i 228-229 del còdex Copenhaguen, Ny. Kgl. S. 1794 Fol., corresponen a un homiliari de l'ofici diví. Es tracta de folis de pergami, pautats a punta seca per la cara de pèl i que foren retallats a la mida del manuscrit que els conserva en re-enquadrar-lo. Fan aproximadament 255 × 195 mm i la disposició de les cares del pergami és aquesta: >, i <|. Aquests fulls conserven bona part del marge superior d'una plana, i una columna i mitja del text amb 27 línies. En tant que es pot calcular, la caixa d'escriptura d'aquests fulls, i del manuscrit del qual provenen, feia aproximadament 260/270 × 190 mm, era escrita a dues columnes de 85 mm d'amplada cadascuna, amb un espai intercolumnar de 20 mm, i tenien 32/33 línies de text per plana. Els marges externs eren d'uns 55 mm i els interns de 25 mm, segons ho confirmen els retalls conservats en el còdex leccionari de Serrateix. L'escriptura és feta en lletra minúscula carolina de finals del segle XI, de *ductus* desigual, mòdul de 2,5 mm, i amb una inclinació molt visible de les seves astes cap a l'esquerra. La tinta és de color marró fosc, i les inicials i algunes majúscules van puntejades interiorment amb vermell. Porta rúbriques per als títols.

La seqüència de lectura dels fulls és: f. 228-229v, i 1-1v; el text, però, queda interromput entre els folis 228v-229. Tots tres folis podrien procedir d'un mateix quadern, i el seu ordre podria recompondre's gràficament així: <|><|. Al centre de l'espai intercolumnar del f. 1v hi ha afegida i emmarcada la indicació IIII^a referida a la quarta lliçó de l'homilia evangèlica del tercer nocturn de l'ofici de matines, cosa que denota l'ús monacal d'aquest homiliari.

Contingut i identificació:

/f. 1/ Longitudo, lignum illud quod ab eo in terra figebatur usque ad latitudinem petincxit... ...in congregacione fidelium, gratias a[gentes Deo], et hoc in Christo Ihesu domino nostro. (Recensió de l'homiliari de Luculentius, 119; cfr. edició, n. 21). LECTIO SANCTI E[VANGELII] SECUNDUM LUCAM. *In illo tempore. Ib[... ...] /f. 1v/ [nobis] innuant. Cum enim ad unius domini ius[sionem] mortuum resuscitatum legimus... ...patriarchas, prophetas intercessores suos habuit, qui lacrimabiliter //* (Homiliari Liverani francocatalà, 68).¹⁴

/f. 228/ solet et renovare de die in diem? Aliquis namque quislibet spiritum ambulans... ... /f. 228v/ [... ne c]adat. Nullus est enim homo qui temptatio[n]es diabolicas careat... ...Verbum vero alico [ope]re ponitur ut est illud:

14. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «La "Pars Aestiva" de l'homiliari de l'ofici catalanonarbonès. Inventari i difusió. Reconstitució de la seva recensió de l'homiliari carolingi de Liverani», *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, vol. 7, Barcelona, 1996, p. 130.

Quo modo palam factum// (Recensió de l'homiliari de Luculentius, 117; cfr. edició, n. 19). /f. 229/ Dat etiam Dominus similitudinem de erbis terre que sine labore crescunt... ... /f. 229v/ monti, tollere et mittere in mare, et non esitaveritis in corde vestro,... ...et hec et hec omnia adicientur vobis.Quod enim primum dicit ostendit// (Homiliari Liverani francocatalà, 67 α).

2. *El fragment de les guardes del leccionari del monestir de Serrateix*

Igual que el manuscrit anterior, el còdex del leccionari i col·lectari de Serrateix (Solsona, Arxiu Diocesà, òlim Museu Diocesà) també tenia com a guardes volants, davanteres i darreres, dos bifolis de pergami provinents del mateix homiliari del segle XI que fou reutilitzat en la reenquadernació del Llibre de Prima; ara, però, només en resten unes pestanyes desiguals perquè han estat retallades. Uns altres retalls de l'homiliari hi tenen la funció de reforços del llom o llomera.

La doble pestanya corresponent al bifoli de les guardes davanteres fa 220 mm de llargada; i en una es veuen les primeres lletres del text adjacents al marge interior del foli, corresponents a 25 línies del text. Del primer full de guarda, ara inexistent, en queda el repintat d'algunes, poques, línies del cap del full i el seu espai intercolumnar sobre la pell del contracantell superior de la contratapa, tal com es pot observar i positiuvar amb l'ajuda d'un mirall manual.

De les guardes posteriors —capgirades respecte del còdex—, en resta una pestanya esbiaixada en forma triangulada, que fa 222 mm de llargada i un màxim de 55 mm d'amplada. Aquest fragment de full, pertanyent al cap de plana del full original, conserva paraules i lletres corresponents a 27 línies de text de la columna interna del foli; i, com en el cas de la guarda anterior, ha repintat també un xic en la contratapa posterior.

Els pedaços d'homiliari posats com a llomera mostren que el marge exterior dels seus fulls feia 55 mm.

Contingut i identificació del fragment triangulat:

/r/ edificabit mihi dom[um nomini meo. Non dicit] ex seminibus quasi in mul[tis. Sed quasi in uno et] semini tuo, qui est Christus... ... [ací manca una columna i mitja de text]... ... /v/ [lex p]osita fuit propter transgressores [... in] cuius adventu transierunt ve[tera et]. (Recensió de l'homiliari de Luculentius, 113; cfr. edició, n. 15).

Bibliografia específica: J. JANINI, *Manuscriptos litúrgicos de las bibliotecas de España*, vol. 2, Burgos, 1980, núm. 460, p. 192, que només en fa notar la presència.

3. *Fragment d'homiliari de la canònica de Solsona*

Es tracta d'un foli de pergamí procedent del volum d'un homiliari de faristol, copiat al segle XV (Solsona, Arxiu Diocesà, carpeta de fragments de còdexs, núm. 24). Té els marges exteriors retallats, i ara fa 490 × 225 mm. La disposició de les cares del pergamí és aquesta: >. El pautat per a l'escriptura és fet amb ploma, i presenta una escriptura en lletra gòtica de mòdul gran, disposada en dues columnes de 30 línies cadascuna, formant una caixa d'escriptura de 355 × 235 mm. Les inicials són en color vermell i blau ornades amb filigrana simple. La tinta és de color marró fosc, i vermella en les rúbriques. Bona part de text del revers del full és il·legible a causa del fregadís de les cobertes de les quals fou recuperat.

Descripció i identificació:

/r/ [proti]nus respondetur. Ego ve(nia)m et curabo eum. Quid est quod regulus rogat ut ad eius (fi)lium (ve)niat ... Quid est hoc, nisi quod superbia nostra (re)ntunditur. Tu autem Domine. (Gregorius Magnus, *Homilia* 28, PL 76, 1211; CCL 141, 240, l. 26-241, l. 30).

DOMINICA XXII POST OCTABAS PENTHECOSTES. IN II° NOCTURNO. Epistola beati Pauli ad Philippenses. Lectio III^a. *Fratres confidimus in domino Christi Ihesu, quia qui cepit in vobis (o)pus bonum, perficiet usque (i)n diem Christi Ihesu* (Fil 1,6). Philippens(e)s sunt macedones, et his (p)redicavit apostolus Paulus, qui acceptam fidem fidem firmi(t)er tenuerunt... ...Lectio V^a. Quia qui cepit... ...charitas omnia credit, omnia sustinet. Lectio VI^a. Iustum est mihi ut taliter de omnibus /v/ (vobis se)ntiam, ut qui ce(pit) vobis opus bonis (p)erficit usque in diem mortis... ...Dei iuncti sunt. Tu autem Domine. (Re-
censió de l'homiliari de Luculentius, 132; cfr. edició, n. 33).

DOMINICA (... ...) tempore. Dixit (dominus) Ihesus discipulis suis (... rati)-
onem ponere cum servis suis. Et reliqua. (Mt 18,23). OMELIA EIUSDEM LECTIO-
NIS EX COMENTARIO CLA(UDII). Lectio (VII^a). Usitata res fuit syriis et maxime
palestinis (...) Lectio VII(I). Denique (cum superius admone)ret dimitendum
(esse fra)tribus... ...intelligeremus qualiter (minora)// (Homiliari Liverani
francocatà, 77).

Bibliografia específica: J. JANINI, «Fragmentos litúrgicos de Cataluña», *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, vol. 1, Barcelona, 1978, p. 83, però sense identificar. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «La "Pars Aestiva" de l'homiliari de l'ofici catalanonarbonès. Inventari i difusió. Reconstitució de la seva recensió de l'homiliari carolingi de Liverani», *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, vol. 7, Barcelona, 1996, p. 117-118 i ss.

4. *El breviari de la canònica de Solsona imprès l'any 1514*

És l'edició tipogràfica del breviari medieval de la canònica de Santa Maria de Solsona, del qual solament es coneix un exemplar (Madrid, Real Academia de la Historia), que probablement és el mateix que, l'any

1806-1807, tingué a les mans el pare Jaume Villanueva.¹⁵ Atesa la seva destinació local i per a una clerecia tan restringida com era la canonical, del *Breviarium secundum consuetudinem ecclesie monasterii Beate Marie ville Celstone, ordinis Sancti Augustini*, acabat d'estampar a Saragossa el 24 d'octubre de 1514 per l'impressor J. Coci,¹⁶ només se'n féu una edició de cent cinquanta exemplars, contractada el 7 de maig de 1514, per 2.700 sous, pel canonge-infermer solsonenc Joan Morros.¹⁷

Contingut:

Ací només ens interessen els folis 293(=292)-304v corresponents a l'homiliari estival, en el qual hi ha les homilies sobre les epístoles assignades al segon nocturn de matines dels diumenges VI a XXXIV després de l'octava de Pentecostès. Com es pot veure en l'estudi i l'edició final, la majoria de les homilies sobre les epístoles corresponen a la recensió del Luculentius (cf. edició, n. 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 19, 21, 31, 33, 35), però n'hi ha tres manllevades a l'homiliari carolingi d'Esmaragde (cfr. edició, n. 23, 25 i 27) i dues a un homiliari carolingi no identificat (cfr. edició, n. 17 i 37). Les homilies evangèliques són quasi totes del Liverani francocatalà (cfr. edició, n. 2, 4, 6, 8, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 34, 36).

Bibliografia específica: F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «La "Pars Aestiva"» de l'homiliari de l'ofici catalanonarbonès», p. 118 i s.

ALGUNES CARACTERÍSTIQUES D'AQUESTA SÈRIE D'HOMILIES

De les notes descriptives sobre els testimonis d'aquesta sèrie d'homilies sobre les epístoles, n'emergeixen unes primeres característiques i dades rellevants. La primera és la seva circulació ja en la segona meitat del segle XI, segons es dedueix dels diversos folis testimonials de l'homiliari utilitzat per a fulls de guardes en els manuscrits de Serrateix. La segona és la confirmació que originàriament aquestes homilies comentaven tots els versets del text de l'epístola, com ho testimonia especialment un dels fulls del Llibre de Prima de Serrateix que ens la transmet en la segona meitat de la recensió de Luculentius 119 (cfr. edició, n. 21). La tercera és la constitució d'aquesta sèrie d'homilies per dinou peces —que en el Breviari de Solsona trobem assignades des del diumenge VI després de (l'octava) de Pentecosta fins al diumenge XXIV, que és el darrer del cicle litúrgic— de les quals ca-

15. J. VILLANUEVA, *Viage literario a las Iglesias de España*, vol. 9: *Viage a Solsona, Ager y Urgel. 1806-1807*, València, 1821, p. 58-59.

16. Sobre aquesta edició i el títol factici manllevat al foli 334 vegeu F. J. NORTON, *A descriptive catalogue of printing in Spain and Portugal 1501-1520*, Cambridge, 1978, núm. 666. A. ODRIOZOLA, *Catálogo de libros litúrgicos, españoles y portugueses, impresos en los siglos XV y XVI*, ed. a cura de J. Martín Abad i F. X. Altés i Aguiló, Pontevedra, 1996, núm. 274.

17. M. J. PEDRAZA GRACIA, *Documentos para el estudio del libro en Zaragoza entre 1501-1521*, Saragossa, 1993, doc. 979.

torze han estat manllevades a una recensió de l'homiliari de Luculentius (edició, n. 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 19, 21, 29, 31, 33, 35), tres ho han estat al d'Esmaragde (edició, n. 23, 25 i 27), i unes altres dues a un homiliari carolingi no identificat (edició, n. 17 i 37). La quarta constatació és el respecte absolut pel text de les homilies que es palesa a través del procés d'abreviació progressiva de les lectures de l'ofici de matines, i que es constata tant en el fragment Solsona 24 (edició, n. 33) com en el breviari imprès de Solsona. La cinquena és que els fragments manuscrits permeten la reconstitució parcial d'algunes homilies, ja sigui com a continuació del text del breviari imprès en unes (edició, n. 15, 19 i 33), ja sigui transmetent la segona segona meitat (edició, n. 21).

Com ja ha estat apuntat més amunt, l'existència d'aquesta sèrie d'homilies sembla respondre, alhora, a un procés de mimetisme i de singularització. Mimetisme respecte dels homiliaris de tipus catalanonarbonès que utilitzen l'homiliari de Luculentius i n'incorporen les dues homilies dominicals estivals. Singularització, no solament perquè el compilador no les adopta, sinó perquè, per contra, empra, fonamentalment, una recensió fins ara desconeguda del Luculentius. Tot amb tot, cal preguntar-se si es tracta, realment, d'una singularització o bé d'una simple dependència de l'homiliari Liverani francocatalà que Serrateix i Solsona segueixen en les homilies evangèliques estivals. La qüestió, rau, doncs, en la presència o l'absència d'homilies sobre les epístoles en la recensió francocatalana de Liverani. D'entrada, cal respondre-hi negativament; i ho justificaré breument tot seguit.

A partir de la identificació i de la reconstitució codicològica de la part estival de l'homiliari Liverani francocatalà, sembla evident que aquesta part no duia homilies per a les epístoles, com tampoc no en duu el Liverani italià.¹⁸ Però encara hi ha més; el recurs a una hipotètica presència en un model més pur o complet, que podria estar representat en la part hivernal, mostra, de retop, que el manuscrit que hom suposava representar la part hivernal, en l'homiliari París, Biblioteca Nacional de França, ms. lat. 3782, no pertany a la recensió francocatalana de Liverani, i que, per tant, cal descartar-lo com a tal. La verificació rau no solament en el fet que les homilies sobre les epístoles del ms. lat. 3782 no tinguin res a veure amb les dels homiliaris de Solsona i de Serrateix, sinó més específicament en la versió mateixa de les homilies evangèliques. Efectivament, resulta molt significatiu que en els únics contactes entre el ms. lat 3782 i els homiliaris hivernals catalanonarbonesos de Sant Llorenç del Munt¹⁹ i de Santa Maria de Lagrassa,²⁰ que són les homilies

18. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «La "Pars Aestiva" de l'homiliari de l'ofici catalanonarbonès», p. 107-159

19. Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, ms. Sant Cugat 22 (ed. a cura de R. ÉTAIX, «Quelques homéliaires de la région catalane», p. 386, núm. 76).

20. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «El breviari del monestir de Santa Maria de Lagrassa», p. 86, núm. 16.

evangèliques n. 7 i 10 de Liverani, es constati que pertanyen a una recensió diferent; i que la recensió testificada pels dos homiliaris catalano-narbonesos no es correspon amb la del ms. lat. 3782 sinó que s'identifica plenament amb una recensió, molt pròxima a la italiana de Liverani, que trobem representada en l'homiliari París ms. lat. 3792, versemblantment copiat al sud-est de França.²¹

Tot i el caràcter irremeiablement limitat d'aquesta comparació, de la diferenciació de recensions es deriva que el ms. lat. 3782 no representa, versemblantment, la part hivernal de la recensió francocatalana de l'homiliari de Liverani, sinó que pertany a una altra recensió fins ara no identificada. Si això és així, cal concloure que la recensió francocatalana només duia homilies sobre els evangelis; i que, per tant, la presència de la sèrie d'homilies sobre les epístoles trameses en els homiliaris de Serrateix i de Solsona respon a una peculiaritat de caràcter possiblement territorial.

Annexes a la singularitat, resten pendents algunes qüestions sobre aquesta sèrie d'homilies, que de moment resulten inabordables per manca de punts de referència, com són la seva possible originalitat, la seva dependència, o no, d'un model preexistent, l'adscripció geogràfica del seu compilador, o bé el procés d'adaptació o d'hibridació de l'homiliari de l'ofici de tipus catalanonarbonès. Pel que fa a la datació de la sèrie, només podem fixar-ne dos topalls cronològics: l'un cal situar-lo a mitjan segle x—atès que hom data l'homiliari de Luculentius en el trencall dels segles ix-x— i l'altre a mitjan segle xi, derivat de la datació dels fragments de Serrateix.

LA RECENSÍO DE LUCULENTIUS: CONSTATAIONS I INTERROGANTS

La recensió de Luculentius identificada en els homiliaris de Serrateix i de Solsona encara és dintre la tradició de l'homilia «carolíngia» i per això conforma la unitat del comentari escripturístic resseguint el text bíblic verset per verset, i de vegades mot per mot, per tal de facilitar-ne una comprensió espiritual. D'altra banda, com s'esdevé sovint en aquest tipus de versions derivades, la voluntat del versionador és aportar més claredat i concisió al text originari, tot bandejant-ne els comentaris complicats i la sobreabundància de proves escripturístiques; d'ací probablement ve l'opció en la sèrie per algunes peçes d'Esmaragde²² i de l'altre

21. Vegeu-ne els incipits a *Bibliothèque Nationale. Catalogue général des manuscrits latins*, tom vii (Nos 3776 à 3835). *Homélieires*, p. 134-136 i 146. Aquest ms. lat. 3792 inclou les homilies Liverani 6, 7, 8, 9, 10, 13, 14 i 18 (cfr. folis 14v-19, 22-23, 25-26, 27v-28, 30v-31, 38v-40, 42-43, 66-68).

22. Aquest recurs a l'homiliari d'Esmaragde —molt mal testificat tant codicològicament com documentalment a Catalunya— és excepcional en els llibres litúrgics catalans, malgrat que trobem onze homilies d'Esmaragde formant part d'un suplement al còdex

homiliari carolingi no identificat. Ho fa retocant el text originari de manera pròpia, però desigual i no sempre afortunada, abreujant-lo, permutant-ne paràgrafs, parafrasejant-lo i introduint-hi esmenes i breus comentaris. Això fa que algunes homilies resultin molt versionades, per exemple les n.1, 11, 21, 29, respecte del text de Luculentius.

Malgrat que la brevetat de molts dels textos ara localitzats o reconstituïts no ens permet una anàlisi àmplia ni la identificació de les influències rebudes, tanmateix, s'hi poden palesar algunes característiques.

Les homilies s'inicien amb un breu enunciat del tema que comenten, el qual sovint abreuja dràsticament el de Luculentius (edició, n. 3, 9), i d'altres vegades o bé reformula la conclusió de Luculentius al comentari del primer verset (edició, n. 13, 15), o bé presenta una forma mixta, com ara, «Nullus est enim homo qui debitor non sit et debitorem non habeat. Sed hoc interest inter spirituales et carnales», en l'homilia n. 5 sobre el verset de la Carta als Romans *Fratres debitores sumus non carni ut secundum carnem vivamus*. Una frase tallant d'aquesta mena, però no dependent de Luculentius, la retrobem en l'inici de l'homilia 35 sobre el verset paulí *Imitatores mei estote*, de la Carta als Filipencs; i diu així: «Proprium est enim perfectis magistris ut discipulos quos ad altiora tendere voluerint, suos imitatores esse dicant».

En la redacció d'altres encapçalaments s'aprecia la influència directa de l'incipit de l'homilia corresponent de l'homiliari d'Esmaragde (cfr. edició, n. 1, 11, 21, 29). També es palesa en el cos del text, com s'esdevé en l'homilia 19, en un paràgraf que no té paral·lel amb Luculentius 119 (PL 72, 827), en el qual tot comentant el verset de la Carta als Efesis 3,19a («Scire etiam supereminenter scientiam, caritatem Christi»), el comença amb una exclamació en la qual relliga dues citacions bíbliques que en l'homiliari d'Esmaragde clouen el comentari als versets 18 i 19: «Dicit utique psalmista: Quam magnificata sunt opera tua, Domine; nimis profundae factae sunt, cogitationes tuae. Et cum Paulo: Homo, tu qui es, qui respondeas Deo?» (PL 102, 463D i 464A).

La farragositat tan característica de moltes homilies de Luculentius, l'autor de la recensió sempre l'evita; això és particularment constatable en l'homilia 15, que versiona i abreuja l'homilia Luculentius 113, tota farcida d'argumentacions i de citacions escripturístiques per demostrar que en Jesucrist s'acompleix plenament la dita paulina «Abrahae dictae sunt promissiones et semini eius» (Gal 3,16). Comparada amb les altres homilies també parcialment reconstituïdes, aquesta presenta un cas extrem d'abreujament, que no sembla la norma general.

Madrid, Academia de la Historia, Aemilianense 17, que és un exemplar de Luculentius copiat l'any 956-957 al monestir de Sant Cugat del Vallès (A. M. MUNDÓ, «Entorn de dos còdexs del segle Xè de Sant Cugat del Vallès», p. 20). Aquest ús, ací també suplementari, contrasta amb la difusió que tingué ja als segles IX-X en alguns territoris peninsulars (R. ÉTAIX, «Le "Smaragde" de Cordoue et autres manuscrits apparentés», *Miscel·lania Litúrgica Catalana*, vol. 4, Barcelona, 1990, p.13-27).

El mètode de treball del versionador, que he assenyalat més amunt, i el seus resultats, versemblantment estan més ben representats, per exemple, en els primers paràgrafs de l'homilia 19, sobre l'epístola *Si spiritu vivimus, spiritu ambulemus* (Gal 5,25), si els contrastem amb l'homilia 117 de Luculentius (PLS IV,1415-1418):

Serrateix-Solsona

Huic silere est in oratione et in sensu quod superius dixerat. Spiritu ambulate et desideria carnis non perficietis, quia ibi percipit spiritu ambulare hoc, et hic dicit. Si spiritu vivimus et ambulemus. Quis est autem qui spiritu vivit, nisi interior homo noster, qui interdum corrumpi solet et renovari de die in diem?.

Aliquis namque quislibet spiritum ambulans corrupti solet in cogitationes nefarias, ad tamen citius renovatur. Monente eodem apostolo et dicente: Renovamini spiritu mentis vestre, et induite novum hominem qui secundum Deum creatus est in iusticia et sanctitate veritatis. Et si exterior homo noster corripientur, interior renovetur;

et si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus; hoc est spiritu obtemperemur. Non hominis spiritu, sed Dei.

Spiritu ambulare est spiritualiter vivere.

Potest adhuc intelligi de lege et evangelio quod dicit, si spiritu vivimus,

idest non superponamus legem super evangelium, sed evangelium super legem.

Vel certe legem non tantum ad litteram intelligi more iudaico, sed potius spiritualiter debemus.

Non eficiamus inani glorie cupidi.

Inanis glorie cupidus non est qui spiritu vivit; qui de bono quod agit, non ab hominibus laudes queri?. Si enim

Luculentius 117

Par est sensu et ratione, hic locus superiori ubi dixit: Spiritu ambulate, etc. Quod ibi dicit: Spiritu ambulate, hoc et hic. *Si spiritu vivimus spiritu et ambulemus*. Quis est autem qui spiritu vivit nisi interior homo noster qui interdum corrumpi solet?.

Aliquotiens enim quislibet spiritu ambulans corrupti solet in delectationes nefarias, sed tamen dante deo, citius renovatur. Ut est illud eiusdem apostoli:

Si exterior homo noster corrumpitur, is tamen qui intus est renovatur de die in diem. Et iterum: Renovamini autem spiritu mentis vestre, etc.

Si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus. Id est spiritu obtemperemus, non hominis spiritu, sed dei. De quo spiritu alibi dicit: Quicumque spiritu dei aguntur, etc. Et psalmista: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, etc. Spiritu ambulare est, spiritualiter vivere.

Potest et adhuc altius intelligi quod dicit: Si spiritu vivimus, etc.

Scilicet de lege veteris testamenti et evangelium: Si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus. Idest non superponamus legem, sed evangelium.

Qui spiritus dicitur, preferamus legi.

Vel certe legem non tantum ad litteram intelligamus modo iudaico, sed magis spiritualiter.

Non eficiamur inanis glorie cupidi.

Inanis glorie cupidus est, qui ab omnibus laudari desiderat. Inanis glorie cupidus est, qui ideo bonum agit ut bea-

quislibet gloriam ab hominibus querit, gloria ipsius nihil est. Si vero a Deo gloriam querit, gloria ipsius multum prodest; dictum est enim de scribis et phariseis:

Omnia vero opera sua faciunt ut videantur ab hominibus,

Nam et Dominus hoc prohibet cum dicit: Adtendite ne iusticia vestra faciatis coram hominibus ut videamini ab eis.

Invicem provo[cantes, invicem invidentes [...]]lacuna...].

tificetur ab hominibus, sicut scribe et pharisei faciebant. De quibus dominus in evangelio:

Omnia opera sua faciunt ut videantur ab hominibus.

Hoc enim dominus non faciebat, qui dicit: Ego non quero gloriam meam, etc. Et hoc nobis faciendum vetuit, cum ait: Attendite ne iusticiam vestram faciatis coram hominibus ut videamini ab eis. Si enim quislibet ab omnibus gloriam querit, nichil est. Si autem a deo gloriam querit, multum prodest. Hinc dominus iudeis ait: Quomodo potestis vos credere, qui gloriam ab invicem queritis?

Invicem provocantes, invicem invidentes. Galathe invicem provocabant, invicem invadebant...

Entre d'altres frases comunes a ambdues homilies, la que afirma «Spiritu ambulare est, spiritualiter vivere», comporta un desenvolupament diferent en cadascuna. D'antuvi això no tindria res d'estrany si no fos perquè justament en aquest passatge s'aprecien variants textuais,²³ que podrien provenir del *textus receptus* versionat. Vegem-ho comparant la versió de Serrateix-Solsona amb les tradicions de Luculentius, catalana i italiana, i del manuscrit català Tarragona,²⁴ Biblioteca Pública, ms. 117:

<u>Aemil 17 i 21</u>	<u>PLS, 4, col. 1416</u>	<u>Tarragona 117</u>	<u>Serrateix-Solsona</u>
Idest non superponamus legem, sed evangelium. Qui spiritus dicitur,	idest non superponamus legem, sed evangelium qui spiritus dicitur	Idest non superponamus legem <u>super</u> evangelium. Si Spiritu ducimur, <u>evangelium super legem</u>	Idest non superponamus legem <u>super</u> evangelium, sed <u>evangelium super legem</u> .
preferamus legi.	praeferamus, legem,	perferri debemus.	
Vel certe legem non tantum ad litteram intelligamus modo iudaico, sed magis spiritualiter.	vel contra legem.	Vel certe legem non tantum ad litteram intelligamus modo iudaico, sed magis spiritualiter.	Vel certe legem non tantum ad litteram intelligi more iudaico, sed potius spiritualiter debemus.

23. Pel que fa al text de l'homilia de Luculentius publicat l'any 1911 per A. Müller, i recollit ara en la PLS, des d'una altra consideració ja s'hi referí V. BULHART, «Textkritische Bemerkungen zu Luculentius», *Wiener Studien*, 59 (1941), p. 148.

24. Per a la identificació, vegeu F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «A propòsit del manuscrit llatí 3806 de la Biblioteca Nacional de París: Un homiliari de Vilabertran», *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, vol. 2, Barcelona, 1983, p. 37, nota 126.

Tot i la impossibilitat actual de constatar-ho més ampliament en altres homilies de la recensió de Serrateix-Solsona, atès que de moltes només coneixem els primers paràgrafs transmesos pel breuari de Solsona, aquesta possible dependència, llevat que es tracti d'una casualitat, deixaria oberta la possibilitat que algunes lectures pròpies del manuscrit de Tarragona tinguin una significació al si de la transmissió manuscrita de l'homiliari de Luculentius.

Juntament amb aquest interrogant resta també pendent de confirmar la veritable identitat de la recensió de Serrateix-Solsona; és a dir, saber del cert si es tracta només d'una recensió ocasional de Luculentius, realitzada pel compilador de la sèrie d'homilies sobre les epístoles estivals, o bé si, per contra, ha estat manllevada a una recensió total o parcial preexistent de l'homiliari de Luculentius.

EDICIÓ I RECONSTITUCIÓ DE LA SÈRIE D'HOMILIES SOBRE LES EPÍSTOLES

De moment l'edició íntegra d'aquest homiliari estival ha estat feta prenent com a base el breuari de Solsona de 1514. Les seves homilies sobre les epístoles hi són transcrites íntegrament, i complementades, a doble columna sempre que escau, amb els textos o fragments, recuperats, d'algunes. De les homilies evangèliques només es dona l'incipit i l'èxplot amb la corresponent identificació.

1. (f. 292). DOMINICA VI POST OCTABAS PENTHECOSTEN

Epistola beati Pauli apostoli ad Romanos. *Fratres quicumque baptizati sumus in Christo baptizati sumus in Christo Ihesu in morte ipsius baptizati sumus* (Rm 6,3).

Vult apostolus Paulus mortem Christi assimilari et nostrum baptismum Christi mortem significari. Et hoc precepit: quia Christus propter nos mortuus est, iustus pro iniustis et nos offerre Deo mortificatos quidem carne, vivificatos autem spiritu. Ita et nos cum Christo immo vero propter Christum mori debemus peccato, dicit enim. *Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizari sumus* (Rm 6,3). Sicut enim Christus propter nos mortuus est, ita et nos moriamur peccato. Sicut alio loco idem Paulus apostolus dixit: Mortui enim estis et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.

Recensió de l'homiliari de Luculentius, 97.

2. (f. 292-292v) Secundum Matheum. *In illo tempore dixit Iesus discipulis suis: Amen amen dico vobis, nisi abundaverit iusticia vestra plusquam scribarum et phariseorum non intrabitis in regnum celorum.* Et reliqua (Mt 5,20). OMELIA SANCTI AUGUSTINI EPISCOPI DE EADEM LECTIONE. Textus evangelicus commemorat superius qualiter Dominus inter precepta... aut unus apex non preteribit a lege donec omnia fiant.

Homiliari Liverani francocatalà, 54α.

3. (f. 292v-293). DOMINICA VII POST OCTABAS PENTHECOSTEN

Epistola beati Pauli apostoli ad Romanos. *Fratres humanum dico vobis propter infirmitatem carnis vestre* (Rm 6,19).

Infirmi erant romani, quia necdum ad altiora se elevare valebant. Et ideo Paulus apostolus quasi ad infirmos loquebatur cum dicit: *Humanum dico vobis et cetera* (Rm 6,19). Solito more sicut aliis discipulis dicit: Tanquam parvulus, lac vobis potum dedi, non escam. Et ad alios dicit: Qui infirmus est olus manducet. Ergo et romani oleribus nutriendi erant quibus loquitur dicens: Humanum dico propter infirmitatem carnis vestre. Et bene dicit propter infirmitatem carnis, quia spiritus promptus est ad opus bonum, caro autem infirma ad peccandum.

Recensió de l'homiliari de Luculentius, 99.

4. (f. 293). Secundum Marcum. *In illo tempore, Cum turba multa esset cum iessu nec haberent quod manducarent, convocatis discipulis ait illis: Misereor super turbam quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducent.* Et reliqua (Mc 8,1). OMELIA EIUSDEM LECTIONIS. Creberrime quippe in evangelio utraque Domini natura nobis commendatur... ..super fenum discubuisse leguntur, in hac super terram.

Homiliari Liverani francocatalà, 55α, centonitzat.

5. (f. 293v). DOMINICA VIII POST OCTABAS PENTHECOSTEN

Epistola beati Pauli apostoli ad Romanos.. *Fratres debitores sumus non carni ut secundum carnem vivamus* (Rm 8,12).

Nullus est enim homo qui debitor non sit et debitorem non habeat. Sed hoc interest inter spirituales et carnales. Spirituales namque sunt debitores non carnis sed spiritus, quia fructum reddere debemus. Carnales vero opera carnis exercentes carnis debitores. Sed nos christiani non debemus esse carnis debitores sed spiritus, quia non secundum carnem debemus vivere, sed secundum spiritum. Aliter: *debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus* (Rm 8,12). Legi scilicet que carnali populo data est qui eam carnaliter tantummodo non spiritualiter intelligebant. Nos horum omnium debitores esse debemus, quoniam spiritualiter non carnaliter intelligere debemus. *Si enim secundum carnem vixeritis moriemini* (Rm 8,13).

Recensió de l'homiliari de Luculentius, 101.

6. (f. 293v). Secundum Matheum. *In illo tempore. Dixit Iesus discipulis suis: Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ovium intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Et reliqua. (Mt 7,15). OMELIA EIUSDEM. Conditor mundi Dominus providens pravam doctrinam hereticorum... ..ut dum bona attenduntur, mala non caveantur.

Homiliari Liverani francocatalà, 56α.

7. (f. 294). DOMINICA IX POST OCTABAS PENTHECOSTEN

Epistola beati Pauli apostoli ad Corinthios 1^a. *Fratres non simus concupiscentes malorum sicut et illi concupierunt* (1Co 10,6).

Exodus narrat liber quod exeuntes filii Israel de terra Egypti transeuntes mare Rubrum, venerunt ad quartam decimam mansionem que dicitur sepulchra concupiscentie: fastidiantes manna, concupierunt escas egyptiacas dicentes: Bene nobis erat quando eramus in terra Egypti. Et comedebamus ollas carniū et olera et cucumeres et alia, pepones et cepas. Et ob hanc eam percussus est populus, et quamplures mortui sunt. Nobis autem precepit Paulus, idest omnibus fidelibus qui egressi sumus de Egypto, idest de infidelitate ad fidem. Transivimus mare Rubrum, hoc est fontem baptismi, comedimus manna, corpus scilicet et sanguinem Christi. *Non simus concupiscentes malorum sicut et illi concupierunt* (1Co 10,6), prestina scilicet vicia.

Recensió de l'homiliari de Luculentius, 103.

8. (f. 294-294v). Secundum Lucam. *In illo tempore dixit Iesus discipulis suis. Homo quidam erat dives qui habebat villicum. Et reliqua.* (Lc 16,19). Solerter namque in scripturis sacris attendendum est... ..qualiter in futuro agere debeamus. Ait ei: Homo quidem erat dives.

Homiliari Liverani francocatalà, 57.

9. (f. 294v) DOMINICA X POST OCTABAS PENTHECOSTEN

Epistola beati Pauli apostoli ad Corinthios 1^a. *Fratres scitis quoniam cum gentes essetis ad simulacra muta prout ducebamini euntes* (1Co 12,2).

Gentes dicte sunt quasi ad gignendum veluti animalia bruta, qua conservatione reducens Paulus apostolus ad memoriam, cum essent gentes, idest agrestes et sine cultura Dei. Attamen non extranei a cultura diaboli, sed a simulachra muta ducebantur. Simulachra muta dicit ydola gentium que erant manu facta. Erant enim in similitudinem hominis et alia peccodum, videbantur habere corpora, carebant loquela, de quibus ait David propheta: Os habent et non loquentur, oculos habent et non videbant, aures habent et non audient, nares habent et non odorabunt. Manus habent et non palpabuntur, pedes habent et cetera.

Recensió de l'homiliari de Luculentius, 105.

10. (f. 294v-295) Secundum Lucam. *In illo tempore. Cum aprouinquaret Iesus Hierusalem, videns civitatem flevit super illam dicens: quia si cognovisses tu. Et reliqua.* (Lc 19,41) INCIPIT OMELIA SANCTI GREGORII PAPE. Lectionem sancti evangelii fratres charissimi brevi si possum volo sermone percurrere... ..qui in te sunt.

Gregorius Magnus, *Homilia* 39, PL 76, 1294,1; CCL 141,379, l. 1-9.

11. (f. 295). DOMINICA XI POST OCTABAS PENTHECOSTEN

Epistola beati Pauli apostoli ad Corinthios 1^a. *Fratres notum autem vobis facio evangelium quod predicavi vobis* (1Co 15,1).

In hoc loco apostolus Paulus pretermisso ordine predicandi convertit se ad resurrectionem dominicam. Et hoc quare fecisset nosse debemus. Scilicet quod nonnulli corinthiorum dubitabant de resurrectione sicut idem apostolus in alio loco dicit: Si autem predicatur quod Christus non surrexit a mortuis, inanis est predicatio nostra; vana est et fides nostra. Invenimur et falsi testes Dei. Subiungit et dicit: Nunc autem Christus surrexit a mortuis primicie dormientium. Ideo cum veris testimoniis scripturarum voluit ostendere resurrectionem dominicam pariterque nostram declarare, ait autem ad corinthios: *Notum vobis facio evangelium quod predicavi vobis* (1Co 15,1).

Recensió de l'homiliari de Luculentius, 107.

12. (f. 295-295v). Secundum Lucam. *In illo tempore. Dicebat iesus ad quosdam qui in se confidebant tamquam iusti, et aspernebant ceteros parabolam istam: Duo homines ascenderunt in templum ut orarent, unus phariseus et alter publicanus* Et reliqua. (Lc 18,9). OMELIA EIUSDEM LEC-CIONIS. Cum enim Dei Filius in essentia divinitatis esset equalis Patri... ..ait enim textus evangelicus: duo homines ascenderunt in templum ut orarent.

Homiliari Liverani francocatalà, 60α.

13. (f. 295v-296). DOMINICA XII POST OCTABAS PENTHECOSTEN

Epistola beati Pauli apostoli ad Corinthios, 2^a. *Fratres: Fiduciam talem habemus per Christum ad Deum* (2Co 3,4).

In hoc loco apostolus spiritualiter ministros novi testamenti protulit super cultores veteris testamenti, utitur hoc testimonio adversus temerarios qui se dicunt, sine Christo aliquid bonum facere, cum dicit: Non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis. Cum vero dicit fiduciam talem habemus inexpugnabilem est fides que per Christum est; quam nulla unquam adversitas poterit impedire quia tota spes nostra ad Deum erigitur. Et hoc per Christum, idest per filium ad Patrem qui quotidie interpellat pro sanctis. *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis* (2Co 3,5a). Hic ostendit quod non solum aliquid bonum agere vel loqui, verum etiam nec cogitare possumus absque Dei dono.

Recensió de l'homiliari de Luculentius, 111.

14. (f. 296). Secundum Marcum. *In illo tempore: Exiens Ihesus de finibus Tyri venit per Sydonem ad mare Galilee inter medios fines Decapoleos* Et reliqua (Mc 7,31). Evangelica lectio super commemorat qualiter Dominus... ..contra hanc Tyrum multa vaticinatus est Ezechiel.

Homiliari Liveranifrancocatalà, 63, centonitzat.

15. (f. 296-296v) DOMINICA XIII POST OCTABAS PENTHECOSTEN

Epistola beati Pauli apostoli ad Galathas. *Fratres Abrahe dicte sunt promissiones et semini eius* (Ga 3,16).

Breviari

Quod autem dicit apostolus promissiones ad Abraam esse factas et seminibus illius ostendere voluit, quod non in veteri sed in novo testamento implete fuissent; dictum est enim ad Abraam: in semine tuo benedicentur omnes gentes terre. Non solum autem Abraam, sed in semine illius promissiones facte sunt. Videlicet patribus anterioribus, ut est illud dictum est ad David: Et erit cum impleveris dies tuos et dormieris cum patribus tuis suscitabo mihi filium de lumbis tuis et de renibus tuis. Ipse edificavit mihi domum nomini meo. *Non dicit ex seminibus quasi in multis. Sed quasi in uno et semini tuo, qui est Christus* (Ga 3,16).

Recensió de l'homiliari de Luculentius, 113.

Leccionari i col·lectari

/[Ipse]^a edificabit mihi dom[um nomi-
mini meo]. *Non dicit] ex seminibus quasi
in mul[tis. Sed quasi in uno et] semini
tuo, qui est Christus* (Ga 3,16b). V[... ...
...] quemquam impletum fuiss[et... ...]
Christum. Et nota quot pl[urali nume-
ro...] semina, sed tantum sing[ulari...
Sed quasi] in uno. Relege enim se[eriem
veteris ac novi testa]menti et nusquam
reper[ies semina plurali... ...] id, sed
semper singulari [ponitur... ...Non] dicit
et seminibus, ut tu[... ...] omnia in Dei
Filio impl[eta... ...Sunt enim] iudei qui
autumant [... ...In Salomon imple]tum
fuisse, sed nos [autem... ...de stir]pe Da-
vit secundum car[nem natus est... ...]
scilicet ex beata v[irgine Maria... ...] Da-
vid descendit. [... ... in]telligi debes,
a[... ... unde et Ma]theus evangelista
[dicit. Liber generationis Ihesu Christi] fi-
lii Davit, [filii Abraam]. [*Hoc autem
dico] testamentum [confirmatum a Deo
(Ga 3,17). [... ...] apostolus Paul[us...
...Abrahae] dicte sunt [promissiones. His
siquidem pro]missio[nes testamentum a
Deo confirmatum dicit]. Testa[mentum di-
cimus quod sub atestatione fideliter] fit [...
... ...]. E/.*

[Llacuna corresponent a una co-
lumna i mitja de text].

/[...lex p]osita fuit propter trans-

gressores [... ..in] cuius adventu transierunt ve[tera... ..]a nova. *Donec veniret* [semen] (Ga 3,19b). [Semen] enim Dei filium intelli de[bemus... testi]mo[n]io. Non dicit ex seminibus [quasi in multis, sed quasi] in uno, et semini tuo [... ..Matheu]s ait: Liber generatio[n]is [Ihesu Christi filii David, filii Ab]raam. Ordinatam per an[gelos] (Ga 3,19b). [... ..] quod Deus in sua essencia... ..[M]oysi aparuisset. Quidam [... ..per subiectam]^b creaturam, id est angeli[cam... ..] per angelum locutus sit [...beatus Stephanus in Acta Aposto]lorum, qui dicit: Hic est [Moyses qui dixit filiis Israel pro]phetam suscitabit dominus [de fratribus vestris tanquam me], ipsum audietis. In [manu mediato]ris (Ga 3,19c). [... ..media]torem vero, quin du[... ..]ntur Deum namque et ho[minem... ..] qui verba Dei reff[erebant ad populum... ..ad Deu]m. Unde ipsi [dixerunt: Loquere tu nobis et audiamus]te. Et Moy[ses... ..] Vel certe [... ..]is qui venit [... ..] Quia [... ..]r mor... ..]mius [... ..]dia//.

Recensió de l'homiliari de Luculentius, 113.

a. En la reconstitució possible del text, els mots en cos tipogràfic menor han estat manllevats a l'homilia de Luculentius, 113 (Madrid, Real Academia de la Historia, ms. Aemil. 17, f. 180v, i ms. 21, f. 184).

b. Expressió utilitzada en una frase similar en l'homila de Luculentius, 125, per a la festa de Sant Miquel: *Loquens per angelum, scilicet per subiectam creaturam. Sicut ad Abraam, Isaac, Iacob vel Moysi, sicut in Acta Apostolorum beatus Stephanus loquitur: Hic est Moyses...* (Madrid, Real Academia de la Historia, ms. Aemil. 17, f. 197, i ms. 21, f. 210).

16. (f. 296v). Secundum Lucam. *In illo tempore. Dixit ihesus discipulis suis: Beati oculi qui vident que vos videtis* Et reliqua. (Lc 14,26). In capite huius lectionis queritur quare Dominus beatificaverit... ..Unde beati qui non viderunt et crediderunt.

Homiliari Liverani francocatalà, 64, centonitzat.

17 (f. 296v-297). DOMINICA XIII POST OCTABAS PENTHECOSTEN

Epistola beati Pauli apostoli ad Galathas. *Fratres Spiritu ambulate et desideria carnis non perficietis* (Gal 5,16).

Galathe iam ceperant spiritualiter ambulare, sed non perfecte. Hec sententia iuxta quorundam intelligentiam tripliciter intelligi possunt. Cum sequi debemus qui cum forma Dei esset non rapinam arbitratus

est, non eum qui propter inobedientiam de paradiso eiectus est. Alio modo: Vos qui renati estis, ex aqua et spiritu sancto, legem non carnaliter, sed spiritualiter intelligere debetis. Aliter: Quotiens caro titillaverit atque ipsa titillatio venerit. Nolite delectari, sed in virum perfectum ambulare. Nota quia dixit non perficietis. Opera Dei non potuit funditus operare, qui in premeditatione cecidit sicut Adam temptatus occubuit.

Homiliari carolingi no identificat.

18. (f. 297). Secundum Lucam. *In illo tempore. Dum iret Ihesus in Iherusalem transibat per mediam Samariam et Galileam. Et cum ingrederetur quoddam castellum occurrerunt ei decem viri leprosi. Et reliqua* (Lc 17,11). OMELIA EIUSDEM. Domino namque predicante et signa miracula-que faciente... ..et evangelium regni predicando.

Homiliari Liverani-francocatalà, 65α.

19. (f. 297v). DOMINICA XV POST OCTABAS PENTHECOSTEN

Epistola beati Pauli apostoli ad Galathas. *Fratres: Si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus* (Gal, 5,25-26; 6,1-10).

Breviari

Llibre de Prima, f. 228-228v

Huic silere est in oratione et in sensu quod superius dixerat: Spiritu ambulate et desideria carnis non perficietis, quia ibi precipit spiritu ambulare hoc, et hic dicit: *Si spiritu vivimus spiritu ambulemus* (Gal 5, 25). Quis est autem qui spiritu vivit, nisi interior noster, qui interdum corrumpi solet et renovari de die in diem.

Et si exterior homo noster corrumpit interior renovatur. Et si spiritu vivimus spiritu ambulemus, hoc est spiritu obtemperemus, non hominis spiritus sed Dei. Spiritu ambulare est spiritualiter vivere.

Recensió de l'homiliari de Luculentius, 117.

/solet et renovare de die in diem?

Aliquis namque quislibet spiritum ambulans corrumpi solet in cogitationes nefarias, adtamen cicius renovatur. Monente eodem apostolo et dicente: Renovamini spiritu mentis vestre, et induite novum hominem qui secundum Deum creatus est in iusticia et sanctitate veritatis. Et si exterior homo noster corripientur, interior renovetur; et si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus; hoc est spiritu obtemperemur. Non hominis spiritu, sed Dei. Spiritu ambulare est spiritualiter vivere. Potest adhuc intelligi de lege et evangelio quod dicit, si spiritu vivimus, idest non superponamus legem super evangelium, sed evangelium super legem. Vel certe legem non tantum ad litteram intelligi more iudaico, sed potius spiritualiter debemus. *Non eficiamus inani glorie cupidi* (Gal 5,26). Inanis glorie cupidus

non est qui spiritu vivit; qui de bono quod agit, non ab hominibus laudes querit. Si enim quislibet gloriam ab hominibus querit, gloria ipsius nihil est. Si vero a Deo gloriam querit, gloria ipsius multum prodest; dictum est enim de scribis et phariseis: Omnia vero opera sua faciunt ut videantur ab hominibus, Nam et Dominus hoc prohibet cum dicit: Adtendite ne iusticia vestra faciatis coram hominibus ut videamini ab eis. *Invicem provo[cantes, invicem invidentes* (Gal 5,26).[llacuna de cinc o sis línies de text]... .. apostolus, qui nec lex sine evangelio, nec evangelium sine lege esse recipendum. *Fratres, et si preoccupatus fuerit homo in alico delicto, vos, qui spirituales est[is] huiusmodi instruite in spiritu lenita[tis]* (Gal 6,1)]. Preoccupatus homo fragilis in alico d[e]licto, quando non premeditatur, sed subi[to] et casu accidente labitur in pecc[ato]. Qui vero diu ante premeditatur in mente [...] ut homicidium, furtum, falsum testi[mo]nium, perurium, sacrilegium perpet[ra]ret, si facultas temporis fuit, hic [ta]lis non preoccupatus in alico delicto quia longe ante premeditatur, et ideo p[re]cipit spiritualibus doctoribus instruere h[uius]modi in spiritu lenitatis. Not[a] quia ad corintios dicit: Quid vultis [in] virga veniam ad vos an in baculo[?]. Ibi in virga, hic vero in spiritu lenita[tis] instruere precepit. Sciendum est en[im] quia ille qui preoccupatus in alico del[icto] casu accidente, et increpatus st[atim] recognoscit delictum suum, hic talis [in] spiritu mansuetudinis instruendus [est]. Qui pro delicto suo increpatur et non sol[um] recognoscit, sed etiam inflatu« s[uper]bie elatus defendit, hic talis n[on]... ..[llacuna de cinc o sis línies de text]... .. /f. 228v/ [ne c]adat. Nullus est enim homo qui temptacio[n]es diabolicas careat. *Alter alterius honera [port]ate* (Gal 6,2). Alterutrum enim honera nostra portare [debemus], ut legem Christi implere possimus. More fa[cient]es bestiis agri. Aiunt enim quod cervi, scientes [insu]las maritimas pascua huberrima, illuc [tend]entes invicem honera sua portant; unus [videli]cet mentum super alterius caudam ponens, et [alius su]per alium, sicque transfretantur maria, in[vicem] se portantes. Quod nobis spiritaliter facere convenit, [tende]ntes enim ad pascua huberrima, hoc est ad [para]disi beatitudinem, alterutrum honera nostra [porta]re debemus; quod qui non fecerit, illuc pervenire [pot]erit. *Et sic adimplebitis legem Christi* (Ef 6,2b). Lex [enim Christi] dileccio est. Lex Christi caritas est; de qua [idem Christus] nos dicit: Maiorem hanc caritatem nemo ha[be]t]

quam ut animam suam ponat; quis pro amicis [suis]. Et ideo lex Christi dileccio est. Quia Dei filius, [in tant]um nos dilexit, ut non aliud precium, quam sangui[nem su]um daret pro nobis, dicente eodem apostolo: Empti [enim es]tis precio magno; glorificate et portate [Deum] corpore vestro. *Nam si quis existimat se [aliqu]id esse cum nihil sit, ipse se seducit* (Ef 6,3). Qui enim [existimat] se aliquid esse, et nihil est qui suis viribus [presu]mit hic nihil est ipse se reducit, iuxta illud [Iaco]bus ait: Si quis autem putat se religiosum esse [non ref]renans linguam suam sed seducens cor suum... ...
 ...[Iacuna de cinc o sis línies de text]... ... egit, et tunc in semetipso, idest non querat alterius laudem, quia in se inveniet in quo gloriari abeat, et dicat cum eodem apostolo: Mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri Ihesu Christi. Et si gloriari oportet non expedit quidem. *Unusquisque enim honus suum portabit* (Gal 6,5). Contraria esse videtur hc sententia superiori qu dicit: Alter alterius honera portate. Illic alter alterius, et hic unusquisque honus suum portabit. Adtamen si bene considerabimus non est contrarium. Ibi enim de presenti vita posuit, quia in presenti vita alterutrum honera nostra portare debemus. Hic vero de die iudicii, quando unusquisque honus suum portabit. Scriptum est enim: Filius <non> portabit iniquitatem patris nec pater non portabit iniquitatem filii. Iusticia iusti super eum erit, et impietas impii erit super eum: Anima que peccaverit, ipsa morietur. *Comunicet autem his qui catezizatur verbo ei qui se catezizat in omnibus bonis* (Ga 6,6). Dat licenciam ecclesie ut ex verbo predicationis victum et vestimentum sibi adquirant, sicut idem apostolus in alio loco dicit: Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si vestra carnalia metamus?. Nam sicut Dominus ordinavit s[...].dem verbis teneamus, sed non usi sumus hanc po[testa]tem. Mihi vero et his qui mecum sunt ministraverint manus iste. Verbum vero alico [ope]re ponitur ut est illud: Quo modo palam factum//.

Recensió de l'homiliari de Luculentius, 117.

20. (f. 297v). Secundum Matheum. *In illo tempore. Dixit ihesus discipulis suis: Nemo potest duobus dominis servire* Et reliqua (Mt 6,24). OMELIA EIUSDEM LECTIONIS. Divina lectio supra commemorat qualiter docuerit dominus fideles suos... ..ostendit non posse simul viciis et virtutibus servire.

Homiliari Liverani francocatalà, 67α.

21. (f. 298). DOMINICA XVI POST OCTABAS PENTHECOSTEN

Epistola beati Pauli apostoli ad Ephesios. *Fratres: Obsecro vos ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis* (Ef 3,13-21).

Breviari

Llibre de Prima, f. 1-1v

Videns namque Paulus cursum suum esse consummatum, repleverat enim evangelium Christi ab Hierusalem usque ad Illiricum. Veniens Romam promittit se in Hispania proficisci. Videbat simulacra ad nihilum redigi, principem mundi huius foras eici, pullulare fidem, edificare ecclesiam. Ob hanc namque causam tyrannus huius mundi erexerat se contra eum ut fatigatus aliquando quiesceret ab officio predicationis. Et ideo discipulos quos ante predicaverat, hos voluit instruere exemplis cum ait: *Obsecro vos ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis* (Ef 3,13), ac si diceret: totum quod patior, totum quod tribulor, quod angustior mea tribulatio vestra est glorificatio, quia tunc discipuli vere in hoc gloriari possunt, si magister eorum in persecutione non titubaverit.

Recensió de l'homiliari de Luculentius, 119.

[... ..]
... ..]
... ..] *[In caritate radicati et fundati, ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, que sit latitudo et longitudo, et sublimitas, et profundum* (Ef 3, 18-19).] [... ..]
... ..]
/Longitudo lignum illud quod ab eo in terra figebatur, usque ad latitudinem pertinxit, in quo corpus nostri redemptoris tensum fuit. Profundum, illud quod in terra fixum fuit, ubi steterunt pedes eius. Primum namque crux in similitudinem thau littere facta fuit, sed postea additum fuit ibi lignum cru-

cis, ubi causa ipsius scripta fuit. Et nutu Dei hoc actum est, ut plenum misterium in se contineret, et ut sancti signo crucis muniti, virtuti manerent ab oste antico. Hc ad litteram sunt, que dicimus. Spirtualiter autem vult apostolus Paulus intelligi quod sit latitudo, longitudo, sublimitas et profundum. Latitudo namque est karitas, quod non solum amicos in Deum, verum etiam et inimicos propter Deum diligit, unde scriptum est: Latum mandatum tuum nimis. Longitudo est perseverantia boni operis, de qua Dominus ait: Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Sublimitas est spes, quam non videmus sed speramus iuxta quod apostolus ait: Nostra autem conversatio in celis est. Profundum est fides. Est enim fides substantia rerum, argumentum non apertum. Aliquis enim cepit diligere proximum, id est omnem hominem, et nunquam etiam, nec in persecucione cessavit ab eius dilectione; et hec latitudo est. Bonum igitur aliquid agere cepisti, et usque ad consumacionem perduxisti... ... *[lacuna de cinc o sis línies de text]*... ... hoc quod sequitur. *Scire etiam superemin[entem] scienciam, caritatem Christi* (Ef 3,19). Dicit utique [psal]mista: Quam magnificata sunt opera [tua, Domine; ni]mis profunde facte sunt, cogitationes tue [et] cum Paulo: Homo, tu qui es, qui respon[deas Deo?]. Porro iste iam intelligebat aliquantulum [super]eminentem scienciam, caritatem Christi. D[icit] vero, comune non est. Nunc sublimitatem [...]*nat*, aliquando vero profunditatem de [...] interdum namque longitudinem. Scim[us etiam] supereminentem sciencie caritatem Christi. *[Ut im]plemini in omnem plenitudinem ei* (Ef 3,19b). Superemi[nens] est enim caritas Christi, et precellens [omnibus] virtutibus, iuxta quod sequitur: *Hei [autem qui po]tens est omnia facere superabundanter quod [petimus] aud intelligimus, secundum virtutem que [operatur] in nobis* (Ef 3,20). Nullus enim potest tantum pete[re aut] intellegere, ut petat quantum pote[st ipse] largiri, qui dat ut petamus, qui per prophe[tam loquitur] dicens: Antequam me invocetis [ego exaudiam pe]titiones vestras. Et per semetipsum dicit: [Sine] me nihil potestis facere. *Ipsi g[loria, et in ecclesia] et in Christo Ihesu in omnes generaciones s[eculi seculo]rum,* amen (Ef 3,21). Idest ipsi Deo Patri gloria in eccle[sia, hoc] est in congregacione fidelium, gratias a[gentes Deo]. Et hoc in Christo Ihesu domino nostro.

22. (f. 298). Secundum Lucham. *In illo tempore. Ibat Ihesus in civitatem que vocatur Naym et ibat cum eo discipuli et turba copiosa. Et reliqua* (Lc 7,11). OMELIA LECTIONIS EIUSDEM. Miracula Domini et salvatoris nostri sic sunt in veritate accipienda... ..sana contritiones eius quia commota est.

Homiliari Liverani francocatalà, 68.

23. (f. 299v). DOMINICA XVII POST OCTABAS PENTHECOSTEN

Epistola beati Pauli apostoli ad Ephesios. *Fratres obsecro itaque vos ego vinctus in Domino* (Ef 4,1).

Potest et in Christo vinctus et in carcere pro martyrio constitutus hec scribere. Melius autem est si vinctum domini charitate dicamus; est etiam expositio que recipienda sit. Nam erit in potestate lectoris vinculum anime corpus occidi, quia et Paulus ob mysterium evangelii corporis acceperit. Consequenter Christi vinctus sit appellatus, ambulare credendus est, quia ingreditur per eum qui dicitur: Ego sum via, veritas et vita. Et non declinat neque ad dexteram neque ad sinistram, et avertit pedem suum ab omni via mala completurque ab eo. A domino gressus hominis dirigitur. *Cum omni humilitate et mansuetudine cum patientia* (Ef 4,2).

Smaragdus, *Collectiones in epistolas et evangelia*, PL 102, 466 B-C.

24. (f. 299v). Secundum Lucam. *In illo tempore. Cum intraret iesus in domum cuiusdam principis phariseorum sabbato manducare panem observabant eum. Et ecce homo quidam ydropicus erat ante illum. Et reliqua* (Lc, 14,1). OMELIA EIUSDEM LECTIONIS. Veniens quippe Dei filius in orbem non solum cum phariseis et publicanis fari dignatus est... ..plurimi suo exemplo vel doctrina erudirentur.

Homiliari Liverani francocatalà, 69α.

25. (f. 300). DOMINICA XVIII POST OCTABAS PENTHECOSTEN

Epistola beati Pauli apostoli ad Corinthios. *Fratres gratias ago Deo meo* (1Co 1,4).

Gratias quidem ago quod habetis scientiam matrem virtutis. Set volo vos sanctificare quod illa sit vera scientia que in animarum unitate concordat. Ut solet primum molli eloquio provocat, et blande ad laudem sollicitat. Quia in omnibus divites sancti estis in illo, hoc dicendo apostolus ostendit eos, quando ad fidem Christi accesserunt, omni gratia tunc esse ditatus, idest omnibus virtutibus per sapientiam que prophetas et amicos Dei constituit. In omni verbo et in omni scientia, idest tam veteris testamenti quam novi eruditione dicendo divites estis et addendo in omni verbo et scientia, in quo essent divites evidenter ostendit. Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis. Idest utriusque voluminis sacramentum.

Smaragdus, *Collectiones in epistolas et evangelia*, PL 102, 474B-C.

26. (f. 300-300v). Secundum Matheum. *In illo tempore. accesserunt ad dominum Iesum pharisei et interrogavit eum unus ex eis legis doctor temptans eum et dicens: Magister quod est mandatum magnum in lege.* Et reliqua (Mt 22,34). OMELIA. Ab initio nempe dominice predicationis... qui licet inimici invicem essent in domini passione amici facti sunt.

Homiliari Liverani francocatalà, 71α.

27. (f. 300v). DOMINICA XIX POST OCTABAS PENTHECOSTEN

Epistola beati Pauli apostoli ad Ephesios. *Fratres renovamini spiritu mentis vestre* (Ef 4,23).

Nec in sensu renovamur absque spiritu, nec in spiritu absque sensu. Sed renovamur coniuncte in spiritu sensus nostri, ut quomodo psallimus spiritu, psallamus et sensu. Sicut exoramus spiritu, oremus et sensu. Induite novum hominem, idipsum puto esse quod et in alio loco dicitur. Induite vos Christum Ihesum. Iste quippe est novus homo quem universi credentes debemus induere atque vestire. Imitari enim debemus in homine qui a salvatore nostro assumptus es non novum conceptum nativitatis vel partus infantiam doctrinam vitam, virtutem et ad extremum crucis passione verberatus nunquam respondeat maledictus non remaledicat. Sed vincat in humilitate superbiam.

Smaragdus, *Collectiones in epistolas et evangelia*, PL 102, 480B-C, centonitzat.

28. (f. 300v-301). Secundum Matheum. *In illo tempore. Ascendens Iesus in naviculam transfretavit et venit in civitatem suam.* Et reliqua (Mt 9,1). OMELIA LECTIONIS EIUSDEM. Iesu Christi et salvatoris nostri miracula sicut sunt iuxta litteram accipenda... ...aliquam vexillum sancte crucis, aliquam uterum intemerate Virginis Marie.

Homiliari Liverani francocatalà, 73, centonitzat.

29. (f. 301). DOMINICA XX POST OCTABAS PENTHECOSTEN

Epistola beati Pauli apostoli ad Ephesios. *Fratres videte itaque quomodo ambuletis non quasi insipientes sed ut sapientes* (Ef 5,15).

Ephesi namque excitatos habeant sensus ad discernendam inter bonum et malum, et proposuerunt in corde suo illum sequi qui dicit: Qui vult post me venire abneget semetipsum et tollat crucem suam et sequatur me. Et ideo ammonet apostolus paulus ut caute ambuletis dicens: *Fratres videte itaque quomodo caute ambuletis, non quasi insipientes, sed quasi sapientes* (Ef 5,15). Nam sicut iam sepe dictum est, sicut exteriora sunt membra, sic et interiora. Sicut enim sunt oculi corporis exterius ita sunt et interius. Et sicut sunt exteriores gressus corporis, ita sunt et interiores mentis, de quibus per prophetam dicitur. A domino gressus hominis dirigetur. Insipiens enim homo ille qui non prospicit sibi viam, per quam ambulare debeat.

Recensió de l'homiliari de Luculentius, 128.

30. (f. 301-301v). Secundum Matheum. *In illo tempore. Dicebat Iesus turbis similitudinem hanc. Simile factum est regnum celorum homini regi qui fecit nuptias filio suo. Et reliqua* (Mt 22,2). Textum lectionis evangelice, fratres charissimi, volo si possum sub brevitate transcurrere... ..ultimum convivium designantur.

Gregorius Magnus, *Homilia* 38, PL 76, 1228-1; CCL 141, 360, l.1-10.

31. (f. 302v). DOMINICA XXI POST OCTABAS PENTHECOSTEN

Epistola beati Pauli apostoli ad Ephesios. *Fratres: Confortamini in Domino et in potencia virtutis eius* (Ef 6,10).

Ammonuerat namque superius apostolus Paulus seorsum viros, seorsum mulieres in domino. Sed servos et patres dicens: Viri diligite uxores vestras sicut et Christus ecclesiam; mulieres subditi estote viris sicut oportet in domino. Filii obedite parentibus vestris per omnia; patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros. Deinde vero omnes in unum comprehendit dicens: *De cetero fratres confortamini in domino* (Ef 6,10). Noverat enim scriptum: Beatus vir qui confidit in domino, et erit dominus fiducia eius. Ideo dicit confortamini in domino; idest nihil de vestris meritis presumatis sed semper in domino gloriimini dicente eodem apostolo: Qui gloriatur, in domino gloriatur; et psalmus: Non nobis domine non nobis sed nomini tuo da gloriam.

Recensió de l'homiliari de Luculentius, 130.

32. (f. 302v-303). Secundum Ioannem. *In illo tempore. Erat quidam regulus cuius filius infirmabatur Capharnaum. Et reliqua.* (Jo 4,46). OME-LIA SANCTI GREGORII PAPE. Lectio sancti evangelii quam modo, fratres, audistis, expositione non indiget... ..qui per spiritum nusquam deerat.

Gregorius Magnus, *Homilia* 28, PL 76, 1211,1; CCL 141, 239, l.1-240, l.13.

33. (f. 303). DOMINICA XXII POST OCTABAS PENTHECOSTEN

Epistola beati Pauli apostoli ad Philipenses. *Fratres confidimus in domino Ihesu* (Fl 1,6-11).

Breviari

Philipenses sunt macedones. Et his predicavit Paulus apostolus qui acceptam fidem firmiter tenuerunt. Scripsit eis Paulus apostolus epistolam nihil cause reprehensionis ostendit. Sed exhortationis tantum, ut bonum quod ceperant usque ad finem perducerent dicens: *Fratres confidimus in Domino Ihesu* (Fl 1,6). Ac si diceret: Omnis mea confidentia de vobis accepistis usque in diem Christi perducatis quia qui cepit in vobis opus bonum perfici-

Fragment Solsona 24

Lectio III^a. Philippenses sunt macedones, et his predicavit apostolus Paulus qui acceptam fidem firmiter tenuerunt. Scripsit eis Paulus apostolus epistolam nihil cause reprehensionis ostendit, sed exhortationis tantum, ut bonum quod ceperant usque ad finem perducerent dicens: *Fratres confidimus in Domino Ihesu* (Fl 1,6). Ac si diceret: Omnis mea confidentia de vobis in domino talis est ut bonum quod accepistis usque in diem Christi perducatis.

ciat, id est aliquis ex vobis opus bonum novit Deo servire usque in diem mortis, illud perducatur.

Recensió de l'homiliari de Luculentius, 132.

Tu autem Domine miserere.

Lectio v^a. Quia qui cepit in vobis opus bonum perficiet. Idest aliquis ex vobis opus bonum novit Deo servire usque in diem mortis illud perducatur. Seu qui cepit in vobis ipse dominus fundamentum ponere ipse dabit perseverantiam boni operis usque in diem Christi Iesu. Diem Christi dupliciter intelligere possumus. Specialiter diem mortis, quando aliquis vir perfectus de hac vita migravit ad Christum. Generaliter in diem iudicii quando adstabimus omnes ante tribunal Christi. *Sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus vobis* (Fl 1,7). Ac si diceret: Caritas me compellit ut et ipsum de vobis sentiam idipsum intelligam, quia caritas omnia credit, omnia sustinet.

Tu autem.

Lectio vi^a. Iustum est enim ut taliter de omnibus vobis sentiam ut qui cepit in vobis opus bonum perficiet usque in diem mortis. Sancti enim sicut de ascensione bonorum gaudent, ita etiam de malorum iniquitate doleant sicut Paulus apostolus faciebat qui dicebat: Lugeam plures ex his qui ante peccaverunt (... ..) Quis infirmatur et ego non infirmor?. Quis scandalizatur et ego non uror?. *Et quod habeam vos in vinculis meis* (Fl 1,7b). Vos in corde et in meis (... .. [quatre línies il·legibles]... ..semper) Dei iuncti sunt.

Tu autem Domine.

Recensió de l'homiliari de Luculentius, 132.

34. (f. 303-303v) Secundum Matheum. *In illo tempore. Dixit Iesus discipulis suis parabolam hanc. Simile est regnum celorum homini regi qui voluit ratione ponere cum servis suis.* Et reliqua (Mt 18,23) OMELIA EIUSDEM LECTIONIS EX COMMENTARIO CLAUDII. Usitata res fuit syriis et maxime palestinis ut ad omnes sermones suos parabolas iungerent... ..ait ei: Simile est regnum celorum, et cetera.

Homiliari Liverani francocatalà, 77.

35. (f. 303v-304). DOMINICA XXIII POST OCTABAS PENTHECOSTEN

Epistola beati Pauli apostoli ad Philipenses. *Fratres imitatores mei estote* (Fl 3,17).

Proprium est enim perfectis magistris ut discipulos quos ad altiora tendere voluerint, suos imitatores esse dicant. Sicuti in hoc loco fecit Paulus philipensibus cum ait: Imitatores mei esto, et cetera. Ephesiis namque dicit: *Imitatores Dei estote* (Fl 3,17). Istis vero imitatores mei. Non quod ephesi perfectiores essent quam philipenses, non utique, sed quia noverat beatus Paulus apostolus eum imitari vel sequi qui dicit: Qui vult post me venire abneget semetipsum et tollat crucem suam et sequatur me. Ideo ait: Imitatores mei estote, ac ne diceret: me sequemini, me fideliter imitamini; non falsos apostolos. Unde in alio loco dicit ipse. Stote imitatores mei, sicut ego Christi.

Recensió de l'homiliari de Luculentius, 134.

36. (f. 304). Secundum Matheum. *In illo tempore. Abeuntes pharisei consilium inierunt ut caperent Ihesum in sermone. Et reliqua* (Mt 22,15). OMELIA EIUSDEM LECTIONIS. Ab eo tempore quo totius mundi monarchia sub unius hominis principatu redacta est... ..propter redditionem census.

Homiliari Liverani francocatalà, 78.

37. (f. 304v). DOMINICA XXIII POST OCTABAS PENTHECOSTEN

Epistola beati Pauli apostoli ad Colosenses. *Fratres: Non cessamus pro vobis orantes et postulantes* (Col 1,9).

Colosenses et hi sicut et laodicenses in tantum perfecti erant, ut non indigerent presentia Pauli apostoli. Sed tantummodo necesse habebant per epistolas reformari et exhortari. Ad hos apostolus Paulus non accessit corporaliter, sed per epistolas ostendit eis gratias agere dicens: *Non cessamus pro vobis orantes et postulantes* (Col 1,9). Ac si diceret: Et quo audivimus vestram bonam fidem et dilectionem quam habetis erga Deum et proximum, non cessamus orare virtutibus spiritualibus. Et ideo obsecro ut magis ac magis in deum perficiatis. *Ut impleamini agnitione voluntatis eius* (Col 1,9b). Idest deum timeatis et eius cognoscatis voluntatem, et ut in scripturis divinis inveniatis qualiter cognoscere valeatis in omni sapientia et intellectu spirituali.

Homiliari carolingi no identificat.

38. (f. 304v-305). Secundum Matheum. *In illo tempore. Loquente Ihesu ad turbas, ecce princeps unus accessit et adoravit eum dicens: Domine filia mea modo defuncta est; sed veni impone manum tuam super eam et vivet. Et reliqua* (Mt 9,18). Inter omnia miracula qua dominus Ihesus Christus per semetipsum in terris patravit... ..peccantium atque post peccatum digne penitentium.

Homiliari Liverani francocatalà, 79.

RESUM

L'homiliari carolingi dit de Luculentius fou escrit a Itàlia en el trencall dels segles IX-X però tingué immediatament una gran difusió a Catalunya. Una mostra més n'és la possible existència d'una recensió de la qual només en coneixem, fragmentàriament, una sèrie d'homilies sobre les epístoles dominicals estivals que trobem testificada ja al segle XI. Aquesta sèrie, ací identificada, reconstituïda i editada, ens ha pervingut a través de l'homiliari de l'ofici, de tradició catalanonarbonesa, reflectit en els homiliaris de dues institucions nascudes al segle Xè: el monestir de Santa Maria de Serrateix i la canònica de Santa Maria de Solsona.

ABSTRACT

The so-called Luculentius Carolingian homiliary was written in Italy on the brink from the 9th century but experienced rapidly a great dissemination in Catalonia. A further proof is the possible existence of a recension of which we only know fragmentarily a series of homilies on the estival dominical epistles already documented in the 11th century. Identified, reconstructed and edited series has reached our days through the office homiliary of Catalan-Narbonnese tradition, reflected in the homiliaries of two institutions created in the 10th century: the monastery of Santa Maria de Serrateix and the collegial church of Santa Maria de Solsona.

primi hominis. digna ple. di se ee gaude-
 bat. Et tunc uidua erat. Vidua hęc etia
 ē intellegēda. quę tūc uiduata ē. quādo i-
 licias paradisi ammisit. & inherēns hu-
 sili cecidit. De hac uidua. ppsalmy sū dī.
 Vidua ei benedicet. benedicā pauperes eius
 saturabo panib. Hęc ē illa uidua. d. qua
 dñi ait. Non despiciat dñs p̄cer pupili &
 uidue. cū effundat loq. lā. Nonne laci-
 me uidue ad maxillā descendūt. & ro-
 gatio pauperis ad aures dñi sabaoth intrat.
 & dñs exauditor n̄ delectabit nullis. Ergo hęc
 mulier. cotidie int̄ pellat uiduē. ut uidet
 eā & adūsario suo. Et turba ciuitatis.
 multa cūlla. Iuxta litterā aut̄ mutu-
 di accū ē. ut multa t̄ba eet cū dño. &
 multa cū uidua. ut uideret miraculum
 multa fierē. testat. & laudatōr. Quā
 cū uidisset dñs misericōdia mot. sup̄ ea. dñs
 in hoc loco euēlīta geminā dñi naturam
 nob̄ com̄dat. Diuinā scilicet & humanā.

fuit ppe tras
 ad uenit. trans
 a noua. Donet uo
 eni di filiu intello
 mo. Non die & s
 i inuno. & semina
 r ait. Bib genera
 raam. O rlinata p
 . qd di in sua emna
 oysi aparuisse. Qu
 reatun. id e ang
 x p anglin locutus
 loz. qui die. bua
 pham suscitabit de
 ipni audietur. J
 cor e uo. quon du
 me am naq. & h
 qui uba di ro
 n. V na ipn
 te. Et mo

Hic scribitur domus
 seminis cuius in mult
 anni tuo d' e xpr
 iudicia impleti sunt
 epm. Et nota q' pl
 semina. sed tantu' nunc
 in uno. Relege' eni' si
 mti. & nusquam reper
 is. sed s'p' singulay
 di & seminu'. ut tu
 omnia in di filio imp
 i. d. q' autumam
 t'isur'z. sed nos
 pe dant rectm cor
 salu' ex l'it'ra u
 ti descendit.
 Aliq' debet. au
 t'ur euglistar
 fili dant.
 p'm'mu'